

Rechtspraaklezing 2014

Wat is de economische waarde van de Nederlandse rechtspraak?

Hans Wijers

Ik moet u zeggen dat ik lang heb gearzeld of ik hier zou komen. Die twijfel heeft er enerzijds mee te maken dat het geen thuiswedstrijd voor mij is - ik ben geen rechter, ik ben zelfs geen jurist - en anderzijds omdat ik mijn hele leven heb geprobeerd om niet voor de rechter te hoeven verschijnen. En nu sta ik hier voor een paar honderd rechters! Maar goed, aan de andere kant is het wel een vakgebied waarmee ik in mijn carrière te maken heb gehad en waarvan ik mij de betekenis realiseer en waar ik respect voor heb gekregen.

Toen ik er wat langer over nadacht, realiseerde ik mij dat ik in het verleden boeken heb gelezen over het concurrentievermogen van landen en bedrijven, waarin ook het nodige werd gezegd over de betekenis en het strategische belang van een goed systeem van rechtspraak. Dus dacht ik: kom laat ik mijzelf eens bijscholen, erover nadenken en om mij heen kijken. Er zijn binnen het bedrijfsleven veel meer mensen die met het Nederlandse systeem van rechtspraak te maken hebben. En dat heb ik ook gedaan. Het viel mij op dat het thema helemaal niet nieuw is in uw kringen. Er is het nodige onderzoek gedaan. De heren Van Dijk en Van Velthoven hebben tamelijk indrukwekkend onderzoek gedaan naar de economische betekenis van rechtspraak.

Ik blijf dicht bij mijn eigen gebied van het concurrentievermogen van landen. Daar is heel veel onderzoek naar gedaan. Een boek dat ik u van harte kan aanbevelen is *Civilization; The West and the Rest* van de Britse historicus Niall Ferguson. Hij vraagt zich af hoe het komt dat de westelijke wereld zich zo lang zó dominant heeft kunnen ontwikkelen en of er redenen zijn om te veronderstellen dat dit de komende tijd kan veranderen. Ferguson komt tot de conclusie dat een aantal *trigger applications* het vermogen van een land bepaalt om duurzaam te concurreren en leider te zijn. Deze *trigger applications* hangen uiteraard deels met elkaar samen. Ik heb ze naar mijn eigen manier van denken vertaald en heb er ook één aan toegevoegd.

De zeven fundamentele factoren voor duurzaam economisch leiderschap zijn: concurrentie in politiek en economie, investeringen in en gebruik van wetenschap, *rule of law*, in het bijzonder bescherming van

eigendomsrechten, beschikbaarheid van en toegang tot gezondheidszorg, ontwikkeling naar een consumentensamenleving, sterke arbeidsethiek en stabiele macro-economische condities.

Ik ga kort in op een paar van deze *trigger applications*. Het is enorm belangrijk dat geen enkel bedrijf een monopolie en geen enkel politiek instituut een onbetwist machtsmonopolie heeft. De systemen waarin de elites niet in staat zijn om een duurzaam dominante positie op te bouwen en waarin ze zich constant moeten waarmaken en de strijd kunnen verliezen als ze fouten maken, zijn veel sterker dan de systemen met duurzame monopolies.

Een andere belangrijke factor is of een systeem goed in wetenschap kan investeren en of de vruchten van de wetenschap toegepast worden in de samenleving. Dat is helemaal niet vanzelfsprekend. Veel technologieën vonden honderden jaren geleden hun oorsprong in China, maar braken pas veel later door in het Westen omdat ze werden tegengehouden door monopolies in China. Heb je een systeem dat wordt gedreven door de behoefte in de samenleving en zijn de technologieën daarvoor beschikbaar, of heb je een centraal productiesysteem. Denk aan de Sovjet-Unie, waarin tractorbanden werden gemaakt voor modellen die allang van de markt waren.

Een sterke arbeidsethiek is ook een belangrijk onderdeel van het concurrentievermogen van systemen. Hard werken, sparen en het vermogen om kapitaal te accumuleren maken dat een systeem duurzaam concurreert. Stabiele macro-economische condities zijn ook een belangrijke factor. Is er een goede balans tussen consumptie en investeringen door het bedrijfsleven en de overheid; gaan we goed om met de schulden versus de besparingen?

Ook heel belangrijk, en het komt in veel meer studies terug, is de *rule of law*. Bestaat in een systeem een orde waarin eigendomsrechten en contracten beschermd zijn en kunnen worden nageleefd? Vooral de bescherming van eigendomsrechten is belangrijk. Je investeert niet in wetenschap als de kennis die je ontwikkelt niet wordt beschermd. Zonder bescherming is er geen prikkel om er iets mee te doen. Harvard-hoogleraar James Robinson komt in een recent boek tot de conclusie dat een institutioneel raamwerk, waarbinnen mensen zich geen zorgen behoeven te maken over hun bezit of het nakomen van contracten, essentieel is geweest voor de groei en ontwikkeling van de Verenigde Staten in de 19^e eeuw.

De *rule of law* is een constant terugkerend thema in historisch-economische studies. Er bestaat een causaal verband tussen de *rule of law* en economische groei. Er is zekerheid van bezit, contracten kunnen worden nagekomen en afgedwongen, er zijn *checks* op de overheid en *checks* op corruptie en wat mensen privaat kunnen verwerven. Als je die zekerheden niet hebt, dan wordt er niet of nauwelijks en alleen door bepaalde partijen geïnvesteerd en is er ook geen handel.

Tot zover het concept. Laten we het kwantitatief maken. Is er een aantoonbaar verband tussen een goed systeem van rechtspraak en de welvaart van een land? Ja, dat is er. Mijn vrienden van de Boston Consulting Group hebben dit jaar de data van de Wereldbank geactualiseerd, en dan zie je dat er een correlatie bestaat tussen de *rule of law* en het inkomen per hoofd van de bevolking. Er zijn uitzonderingen, maar dat zijn vooral de olielanden. Uit kwantitatief onderzoek blijkt dat Nederland relatief een hoog inkomen per hoofd van de bevolking heeft en dat dit significant samenhangt met de kwaliteit van de *rule of law*.

Wat is er dan zo goed aan ons systeem van rechtspraak? En is er ook ruimte voor verbetering? Uit onderzoek blijkt dat het systeem van rechtspraak er goed voorstaat in Nederland. De rechtzoekenden en de professionals zijn een tamelijk *self happy community*. Al jaren is meer dan zeventig procent van de professionals tevreden over de rechtspraak, waarbij volgens hen de deskundigheid van de rechters, hun onpartijdigheid en de begrijpelijkheid van de beslissingen de sterkste punten zijn. De rechtzoekenden zijn nog een tikkeltjes tevredener. Sterkste punt vinden zij de motivatie door rechters. Daar heb ik mij wel over verbaasd.

Ook in vergelijking met andere landen scoort de Nederlandse Rechtspraak hoog. In het *Global Competitiveness Report* van het World Economic Forum 2014-2015 staat Nederland van de 144 landen op een achtste plaats, na Zwitserland, Singapore, VS, Finland, Duitsland, Japan en Hongkong. De Nederlandse Rechtspraak, één van de elementen die in dit *Competitiveness Report* wordt meegewogen, doet het ook goed. U staat op de 3e positie in de wereld als het gaat om de rechterlijke onafhankelijkheid, op 2 voor wat betreft de efficiëntie van het rechtskader in het uitdagen van regelgeving en op de 5e positie bij de beslechting van geschillen. In de index van de *Rule of Law* van het World Justice Project staat Nederland op de 2^e plaats bij civiel recht en op de 6^e bij strafrecht. Dat zijn prima scores.

Als je ten slotte, en dan kunt u helemaal zwelgen in tevredenheid, kijkt naar het vertrouwen van de bevolking in de rechtspraak in vergelijking met

andere beroepsgroepen, dan doet u het aanmerkelijk beter dan de regering en de Tweede Kamer. Volgens mij scoren die altijd zo slecht, behalve in de periode 1994-1998, meen ik mij te herinneren. Het valt mij trouwens mee hoe de grotere ondernemingen eruit komen. Ik had de laatste tijd de indruk dat je als vertegenwoordiger van een grote onderneming werd vergeleken met een autohandelaar. Maar dat is dus niet zo, of die staat ook heel hoog op deze lijst, dat weet ik niet.

Is er dan niets op de Nederlandse Rechtspraak aan te merken? Ja, dat is er wel. Er zijn echt duidelijke verbeterpunten. Uit eigen onderzoek van de Raad voor de rechtspraak blijkt dat de Rechtspraak achterloopt op het gebied van de doorlooptijden en digitale bereikbaarheid. Ik heb jammer genoeg niet de tijd gehad om een foto tevoorschijn te halen waarop je ziet hoe een karretje met papieren de rechtszaal wordt binnengereden. Het kan toch niet waar zijn dat we in 2014 op die manier met informatie omgaan? Maar het antwoord is ja, zo gaan we daar dus mee om. Het leidt natuurlijk tot incomplete dossiers en andere inefficiëntie. Betere digitale bereikbaarheid komt ook de doorlooptijden ten goede, hoewel ik heb begrepen dat de lange doorlooptijden ook te maken hebben met de mate waarin de rechter leiding kan geven aan het proces. Maar nu begeef ik mij op glad ijs. Ik vertel u overigens niets nieuws, deze zaken staan allemaal in de Agenda van de Rechtspraak 2015-2018.

Als je goed scoort, ben je in de beste positie om te investeren in je eigen activiteiten. Niet alleen in het bedrijfsleven ga je snel achterlopen als je een tijdje stilstaat. Op de gerechtelijke agenda voor de komende jaren staat ook het onderwerp specialisatie. Op dit terrein is niet alleen vanuit defensief oogpunt het nodige te winnen, de wereld wordt complexer en dus moet je je specialiseren, maar er liggen internationaal ook kansen. Nederland heeft niet voor niets een hoge status op dit gebied. Je kunt je voorstellen dat een nieuw *Netherlands Commercial Court* kansen biedt, ook professioneel als de Engelsen zich verder distantiëren van de Europese Unie.

Het ziet er mooi uit. De kwaliteit van de rechtspraak is van strategisch belang. De Nederlandse rechtspraak is zowel relatief als absoluut van hoge kwaliteit. Ik ga nu iets heel gevaarlijks doen. Van Velthoven heeft een paar jaar geleden in een studie uitgerekend dat de kwaliteit van de Nederlandse rechtspraak jaarlijks zo'n 0,8 procent extra economische groei genereert. Het nationaal inkomen is ongeveer zeshonderd miljard euro. Dan heb je het dus over een extra groei van 4,8 miljard euro. Als je dit bedrag afzet tegen de netto kosten van het rechtssysteem, dan moet je je voorstellen dat je met

een jaarlijkse investering van achthonderd miljoen ieder jaar pakweg vijf miljard extra verdient. Dat vind ik een mooie *business case*.

Die bedragen verdampen snel als u niet blijft investeren. Dat is een extra stimulans om trots en zelfbewust te investeren in de agenda van modernisering van de Rechtspraak. Als ik mijn oor te luisteren leg binnen het bedrijfsleven, dan bespeur ik vertrouwen dat dit wel zal gebeuren, hoewel altijd trager dan men wil. De echte zorg betreft niet de kwaliteit van de Rechtspraak, maar de kwaliteit van de grondstoffen die u krijgt aangereikt. De grootste bedreiging voor het concurrentievermogen zijn karakter en kwaliteit van de wetgeving.

Als we niet uitkijken, verslechtert de Nederlandse concurrentiepositie in een hoog tempo. Ik noem een paar voorbeelden van typisch naar binnen gerichte, slechte en complexe wetgeving die het bestuur van bedrijven en de verantwoordelijkheden van commissarissen ondermijnt.

De afroomregeling, onderdeel van de Clawback-regeling en op 1 januari van dit jaar ingegaan, is zo'n voorbeeld van slechte wetgeving. Deze regeling behelst een verplichting voor beursfondsen om de waardeinstijging van door bestuurders gehouden aandelen af te romen als de waardeinstijging voortvloeit uit een bod of artikel 107a transactie of een fusie/splitsing. Dat is een hoogst eigenaardige regeling, want zij bestraft strategisch succesvol gedrag van ondernemers. Het haalt ook nog eens de normale verantwoordelijkheid van commissarissen onderuit en heeft een zeer negatieve invloed op de aantrekkelijkheid van Nederland om beursgangen te creëren. Het enige goede nieuws dat ik erover heb, is dat ze in juli 2017 na een evaluatie in principe verdwijnt. Ik kan niet wachten.

Een tweede voorbeeld van slechte wetgeving is de Wet tot wijziging van de Wet collectieve afwikkeling massaschade. Dit wetsvoorstel leidt tot grote zorgen bij het bedrijfsleven omdat het ons in toenemende mate Amerikaanse toestanden gaat brengen. Nederland wordt een *litigation-paradijs* met *class action*-achtige verschijnselen waarbij *hedge funds* optreden als financiers van procesgangers en actiegroepen bedrijven buitenproportioneel onder druk kunnen zetten. Nederland wordt met deze wetgeving een totale outsider in Europa.

Ten slotte: over de twintig procent bonusbeperking voor financiële instellingen is al veel gezegd en geschreven. U ziet wat er gebeurt als je puur nationaal denkt. De eigen banken verhogen hun vaste kosten of

buitenlandse banken gaan dingen doen die Nederlandse banken niet kunnen doen waardoor concurrentievervalsing ontstaat.

Allemaal voorbeelden van buitenproportionele, onnodige en ondoordachte wetgeving die de Nederlandse concurrentiepositie schaadt. We hebben een fantastisch systeem van rechtspraak. In de efficiëntie moet zeker worden geïnvesteerd. Het bedrijfsleven heeft daar veel vertrouwen in en doet er graag aan mee. Als er een zorg is, dan betreft deze de grondstoffen. Die moeten beter en duurzaam zijn.

Nadere informatie

Rechtspraaklezing 2014 door Dr. G. J (Hans) Wijers, voormalig minister van Economische Zaken en voorzitter raad van bestuur AKZO Nobel en huidig voorzitter raad van commissarissen AFC Ajax en commissaris bij Heineken en SHELL over de economische waarde van de rechtspraak, uitgesproken op de Dag van de Rechtspraak in het WTC in Rotterdam, 11 september 2014.